

Соловей О. Є.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови,
теорії та історії української і світової літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0003-3254-3483>

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА МАЛОЇ ПРОЗИ СТАНІСЛАВА ЦЕТЛЯКА

Анотація. Станіслав Цетляк (1937–1993), письменник з Донеччини, який сьогодні практично нікому невідомий. Попри те, що дебютував першою книжкою ще восени 1965-го року, а ще до того публікувався у пресі з рецензіями й малою прозою, а відтак – належить до генерації шістдесятників. Його ім'я відсутнє у фахових довідниках із історії української літератури Донеччини, практично відсутня рецепція його творчості. Його друга збірка новел готувалася до друку в 1966-му році, але цього не відбулося, бо автор занадто сильно випадав із дискурсу тогочасної офіційної художньої прози. Він просто не вписувався зі своїми персонажами до канонів соціалістичного реалізму. Натомість індивідуальна поетика письменника демонструє суттєву залученість до широкої поетики експресіонізму, який панував у європейській та українській літературі упродовж усього ХХ століття, незважаючи на опір політичних режимів та інших нетривіальних факторів переважно політичного походження.

Так сталося, що друга збірка письменника «Одинокість», яка мала стати книжкою ще в 1960-х роках, наприкінці року 2000-го потрапила до мене. Лише цього року мені пощастило опублікувати її і, таким чином, ввести в читальний та науковий обіг. Обидві збірки письменника об'єднують особливий гуманістичний підхід, який не часто зустрічається у пізньорадянській художній прозі. С. Цетляк писав у 1960-х роках так, ніби не чув і не підозрював про існування цензури та ідеологічних перешкод. Він намагався бути вірним собі та своєму покликанню письменника, який передовсім прописував глибинні механізми людської психіки та її реакції на подразники зовнішнього світу. У певному сенсі, цю прозу можна зарахувати до екзистенційної прози, зокрема через її відчутний потужний апокрифічний присмак.

Ключові слова: новелістика, жанр, жанрова специфіка, стиль, гротеск, експресіонізм.

Мета статті. Метою статті є введення в сучасний рецептивний обіг майже незнамого письменника та його доробку середини шістдесятих років. Дебютував письменник з Донеччини Станіслав Цетляк 1965-го року тоненькою новелістичною збіркою, яка складалася з восьми творів. Була прихильна рецензія в «Літературній Україні», був намір республіканського видавництва видати наступну збірку молодого автора, але суспільно-політична ситуація вже не сприяла розвитку таких письменників, як С. Цетляк. Стаття покликана познакомити сучасного читача із загальними контрапунктами біографії й творчості письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість С. Цетляка, на жаль, залишається на рецептивних маргінесах. Попри дебют у середині шістдесятих, наступна збірка автора, датована 1966-м роком, була оприлюднена мною лише цього року. Лише два твори з машинопису збірки «Одинокість» друкувалися у антології «Порода» (2017), про що мова піде далі.

Постановка проблеми. Попри колишній стійкий і задушливий імідж «всесоюзної кочегарки», Донецький край має також власну українську літературну історію [1]. З містом і регіоном пов'язані кілька першорядних письменницьких імен, які здійснили помітний внесок до літературної історії України. Не випадково, у передмові до найсучаснішої Антології письменників Донбасу «Порода» Іван Дзюба писав: «А я мрію про ще одну АНТОЛОГІЮ... Ту, яка показала б присутність феноменів української літератури на Донеччині (не кажу вже про давність фольклору), починаючи з ХІХ століття. Адже славетне “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю” – це Михайло Петренко, який народився в Слов'янську (двісті років тому! – 1817); його Юрій Шевельов уважав одним із творців українського поетичного романтизму. На Донеччині працювали і про неї писали Борис Грінченко, Микола Чернявський, Спиридон Черкасенко, Володимир Сосюра, Микола Хвильовий, Іван Дніпровський, Андрій Панів, Петро Панч, Лев Скрипник, Сава Божко; у 20-ті й на початку 30-х років українські літератори гуртуються навколо журналу “Забой” – майже всі вони були репресовані. Але в повоєнні роки українське літературне життя в краї знову відроджується. Поряд із уцілілими представниками старшого покоління (Павло Байдебура, Андрій Клочка) працюють молодші: Віктор Соколов, Григорій Кривда, Євген Летюк. Так що Микола Руденко, Іван Світличний, Василь Стус з'явилися не на порожньому місці. Звичайно, є якісна різниця між цими поколіннями. Звичайно, в літературній спадщині радянських часів далеко не все зберігає свою цінність чи привабливість. Але дещо – зберігає. Тим більше для людини, яка мислить історично. Тож варто задуматися над цією спадщиною. Щось із неї відібрати на сьогодні, а щось залишити для історії. Негативізм не має бути цинічним» [2, с. 19]. А ще маємо щось на кшталт самвидаву, або так званої «шухлядної літератури», яка дійти до читача своєчасно не мала найменших шансів, але справедливість нарешті торжествує, – хай навіть із запізненням у шістдесят років [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. У грудні 2000-го року Наталія Хаткіна (1956–2009), відома донецька письменниця, передала мені на зберігання й можливе наступне

опублікування машинопис самвидавчої новелістичної збірки Станіслава Цетляка «Одинокість». На жаль, вона не могла пригадати, коли й за яких обставин цей машинописний примірник, оправлений у цупкі темно-сині палітурки, потрапив до неї. Про автора машинописної збірки вона також нічого не знала. На той час і я ще не знав, що цей автор уже мав у своєму доробку давним-давно опубліковану дебютну збірку новел «А світ такий великий» [4]. Швидше за все, не знала цього і Н. Хаткіна, принаймні жодним словом щодо цього не обмовилась. А я взагалі ніколи про нього не чув. Зокрема, спілкуючись упродовж кількох років із Петром Бондарчуком, Анатолієм Лазаренком, Віталієм Жуковським, Іваном Білим, Іваном Костирею та іншими донецькими письменниками старшої генерації. Ніхто з них у розмовах зі мною про С. Цетляка не згадував узагалі (зрештою, вони навіть про Василя Стуса говорили неохоче й лаконічно, ніби чогось і далі боялися, – мешкаючи в умовах незалежної України 1990-х років). Почавши цікавитись Станіславом Цетляком, я знайшов його дебютну збірку новел у обласній науковій бібліотеці міста Донецька, а відтак з'ясував деякі, бодай пунктирні, контури його біографії. На жаль, і стаття у Вікіпедії не додає жодної корисної інформації про С. Цетляка. Отож, із прикрістю констатую: без фантазування відтворити біографію письменника сьогодні неможливо. Від колишньої своєї студентки, яка виявилася односельчанкою С. Цетляка, я дізнався років 15 тому, що десь у Італії мешкала його донька, але навіть теперішнього прізвища її дізнатися не вдалося, тому залишається задовольнитися творами письменника, які, на щастя, частково видані (ще далекого 1965-го року).

Шістдесят років тому збіркою прози дебютував донецький прозаїк, про існування якого тривалий час не здогадувалися навіть університетські фахівці [5], не говорячи вже про ширший читацький загаль. Про письменника Станіслава Цетляка, що за віком і початком літературної діяльності належить до генерації шістдесятників, немає жодних згадок у літературно-красназничих довідниках 1990-х – 2000-х років, виданих свого часу в Донецьку. Художня проза Станіслава Цетляка – на сьогодні зовсім невідома сторінка української літератури. Настільки невідома, що інформація про письменника відсутня навіть у найповнішому на сьогодні довідникові «Письменники Донеччини» [6]. Тим часом, навіть побіжне ознайомлення з єдиною прижиттєвою збіркою новел С.Цетляка дає можливість зрозуміти особливе місце цього автора у донецькій літературі середини 1960-х років. Він буквально виламується із загального дискурсу соціалістичного реалізму, – як в аспекті тематико-ідеологічному, так і своєю нерадянською стильовою манерою, інтонаціями, ракурсом спостережень, реакціями персонажів на зовнішній світ тощо. Переймаючись людським стражданням, – від глобального (наслідки великої війни середини сторіччя) до приватного (самотності) і побутового (проблеми в родині), – письменник приєднався до широкого та найпродуктивнішого в українській літературі ХХ століття річища експресіонізму.

Про перипетії життя Станіслава Цетляка майже нічого не відомо. Деякі скупі відомості можемо почерпнути передовсім із лаконічної передмови Марії Лісовської до дебютної книги письменника. Станіслав Іванович Цетляк народився 1937-го року в селі Любівка Волноваського району на Донеччині. М. Лісовська, на жаль, лише пунктирно означила основні життєві кроки письменника, якому на час дебюту було 28 років.

Зрештою, біографії у новеліста-дебютанта ще майже не було, все тільки-тільки починалося: «Як бджолиний рій, промайнули в Оленівській школі десять дзвінких літ, потім – рік праці бурильником на трасі каналу «Північний Донець – Донбас», строга, як клич сурми, служба в армії, і знову степ, та вже не донецький, а цілинний. Таким змістовним і багатим на враження був шлях до древніх стін Львівського університету, до якого Станіслав Цетляк вступає в 1959 році» [7, с. 3]. Після здобуття філологічної освіти він повертається на рідну Донеччину, де працює вчителем української мови та літератури в м. Макіївці (біля Донецька). Ще до виходу дебютної книжки письменник друкував окремі твори у періодиці, – в газетах «Комсомолец Донбасса», «Радянська Донеччина», «Социалистический Донбасс», «Вільна Україна», «Ленінська молодь» [7, с. 4]. Про подальше життя письменника з певністю нічого сказати не можна. Навіть щодо складу його родини не знаємо нічого, крім того, що мав дружину й доньку. На початку 2000-х років доводилось чути тьмяні натяки про переслідування письменника з боку радянського режиму. Безпосередніх репресій він, напевно, не зазнав, але від другої половини 1960-х років шлях в літературу для нього був закритий і, треба думати, назавжди. Крім того, йому довелося залишити Макіївку (швидше за все, це сталося у другій половині 1970-х або у 1980-х рр.). На межі 1980-х – 1990-х рр. письменник так і не повернувся до читача, хоча часи були уже інші, значно сприятливіші для друку саме таких, як у нього, пронизливих змістом і стилістично вправних, творів. Можливо, хворів, або моральний ресурс був уже вичерпаний. Відомо, що 1988-го року у Тартуському державному університеті С. Цетляк захистив кандидатську дисертацію за темою «Проблема співвідношення літератури й народної свідомості в художньому мисленні Л. Н. Толстого». А вже на початку 1990-х років викладав у Слов'янському педагогічному інституті на Донеччині, де й завершив своє життя у 1993-му році.

Дебютна збірка новел «А світ такий великий» (1965) об'єднує лише вісім невеличких творів. Це ще тільки натхненний заспів письменника, – перша обережна спроба заявити про своє існування в літературі. У «Літературній Україні» з'явилася рецензія Леоніда Бойка з дещо одіозним і водночас симптоматичним, як на той час, заголовком, – «Не треба красотей». Утім, саму рецензію можна вважати цілком об'єктивною, ба навіть – приязною та прихильною до автора-початківця з Донеччини. З рецензії, вже з її першого абзацу, стає зрозумілим, що «молодого літератора з Донеччини Ст. Цетляка» в Україні вже знали «як автора критичних статей, рецензій та оповідань, що друкувалися в газетах» [8, с. 3]. Критик висловив ряд посутніх міркувань, наприклад, стосовно жанрових та стильових особливостей творів молодого прозаїка, слушно відзначивши, що «автор тяжіє до зображення драматичних, ба навіть трагічних конфліктів» [8, с. 3]. Рецензент також відзначив «строкатість книжки, відсутність художньої цільності, сліди пошуків власного почерку», але разом з тим стверджує, що «прочитавши збірку, можемо певною мірою говорити про стиль, естетичні смаки й мистецьку уподобання дебютанта» [8, с. 3]. Моя аспірантка середини 2000-х років Ірина Ляхова, за задумом наукового керівника, мала вперше опрацювати всі доступні публікації С. Цетляка у періодиці, проаналізувати дві новелістичні збірки «А світ такий великий» та «Одинокість» (в аспекті проблематики, жанру й стилю), опублікувати кілька статей за темою дис-

ертації, й уперше видати збірку «Одинокість» окремою книгою із нашою спільною фаховою передмовою. Задум був чудовий, утім, через особисті проблеми, аспірантка не змогла виконати поставлені завдання; ми разом підготували й здійснили лише одну публікацію, присвячену дебютній збірці письменника [9]. На тому спроба повернути ім'я і доробок С.Цетляка до історії української літератури у 2000-х роках була вичерпана. Відтак, машинопис збірки «Одинокість» залишався у моєму архіві, чекаючи настуної нагоди для оприлюднення.

Тематично, вісім невеличких етюдів, що склали дебютну збірку С. Цетляка «А світ такий великий», присвячені осмисленню людського життя після Другої світової війни. Власне, тема війни опосередковано відлунує ледве не в кожному творі. Проблеми війни тягнуться далі, – разом із людськими життями, тавруючи їх незагойними ранами, – як фізичними (каліцтво Гната у новелі «Волейбол»), так і душевними (неможливість через внутрішню політику тодішнього режиму матері-галичанки примиритися з сином-упівцем у «Блакитному автобусі»). Минула війна, з одного боку ніби уже відійшла до історії, але водночас стає на заваді нормального людського життя і людського щастя у часі теперішнього. Проблематика збірки переважно концентрується на осмисленні зламаного людського щастя. Хоча, звісно, минула війна є не єдиним фактором, що заважає нормальному життю людей. Іноді це зіткнення двох моралей (як у етюді «Перша прелюдія», яким відкривається збірка, де зіткнулися два погляди на те, яким має бути весілля, – церковним, «справжнім» чи світським, «комсомольським»). В іншому випадку це проблема нещасливого шлюбу з відчутним соціальним шлейфом (Зося, яку віддали в чотирнадцять років за старого нелюба Кіндрата, та її жіноче бажання бути щасливою, яке в етюді «А світ такий великий» може бути реалізоване лише з випадковим коханцем, студентом із міста. Є і протилежний варіант жіночого щастя, реалізованість матері та сподівання майбутньої бабусі («Мати плакала»), яка чекає на приїзд невістки; причому батьки-селяни стримують своє радісне хвилювання за показною суворістю, – «і це довго син не міг збагнути, чому в кутку сидить тиха-тиха мати і плаче. Він не бачив її щасливого лица» [4, с. 17].

Найчастіше проблематика творів С. Цетляка зосереджена на родинному побуті, – на перипетіях родинно-побутових стосунків. У етюді «Захмелене сонце» зображено родинний конфлікт, що виник на ґрунті зловживання алкоголем. У Петра помер батько і він запив: «Так продовжувалося місяць, другий. Олена понуро шукала виходу, а його так тяжко, так болюче тяжко було знайти» [4, с. 19]. Врешті-решт, дружина забрала сина й виїхала з села. Петро, залишившись сам, кинув пити та наймовірно потерпає від самотності й неможливості бути поруч із дружиною й сином. Рятуює виснажлива праця, після якої йому дуже тяжко вертатися до самотньої хати: «Стелиться заросла травою доріжка. Зараз буде садок, потім двері, порожня хата – тільки в її кутиках ще клубочиться веселе дитяче “хі-хі”, зараз буде садок...» [4, с. 22]. Цей твір у письменника має винятково щасливе завершення: дружина, дізнавшись, що чоловік більше не п'є, повертається додому і зустрічає його на подвір'ї разом із сином. У ліричній мініатюрі «Бджоли летять у сонце», знов-таки, – лапідарна картинка людських страждань через неможливість гармонії в родинному житті. Дід постійно думає про закордон і понад усе любить своїх бджіл. Коли в нього з'явився онук, він просить його вивчитися на журналіста, аби мав мож-

ливість поїхати за кордон. Дід плекає надію, що онук візьме його з собою, і там вони знайдуть його рідного сина, який хтось-на-коли поїхав на заробітки в далеку країну і не повернувся. Лише бджоли й мрія віднайти сина, – тримають діда на цьому світі. Онук вже завершує своє університетське навчання, але дід поступово розуміє, що вже ніколи не зможе побачитись із сином. Письменникові на диво вдається передати страждання старого: «З дідових очей вилітають дві бджоли і вплаваються в сонце». Образність на рівні поезії. Можливо, саме тому авторка передмови до збірки порівняла письмо письменника «з суворим лаконізмом новел Стефаніка» [7, с. 4]. Хоча рецензентів з «Літературної України» натомість, «таке порівняння здається передчасним» [8, с. 3]. Звісно, таке порівняння прозвучало передчасно, але вибір гострої проблематики й принципова етична позиція у її опрацюванні справді виказують школу великого майстра. Спектр проблематики збірки «А світ такий великий», з першого погляду, є не надто широким, а швидше навіть – лаконічним, свідомо звуженим і густо концентрованим, як це й передбачає новела та її численні жанрові ліричні модифікації. Про це фахово викладено у розділі монографії І.Денисюка «Про новелістичну концентрацію. Проблеми типології малої прози (теоретичні аспекти)» [10, с. 7–37]. Проте молодому авторові вдалося зачепити й привернути увагу читача до найбільш актуальних і безпосередніх проблем людського існування, що дозволяє з відстані часу розглядати його творчість у контексті найбільш гуманістичних доби шістдесятництва, – Григора Тютюнника й Василя Стуса.

Після першої книги наклад якої, між іншим, становив 9800 примірників (непогано, як для початківця), автор, окрилений ще й доволі прихильною рецензією в «Літературній Україні», з одного боку, а з іншого – бажанням уже республіканського видавництва «Молодь» невдовзі видати другу книжку письменника, продовжував напружено працювати у жанровій палітрі малої прози. Про це свідчить збірка його новел під назвою «Одинокість», що містить 27 творів, більшість із яких можна за багатьма ознаками вважати цілком викінченими, хоч деякі з них і мають авторські (або чийсь інші, дослідити це сьогодні уже неможливо) правки рукою, – синім і червоним олівцями й чорнильною ручкою. Певно, саме ця збірка і плянувалася автором до друку у київському видавництві, бо складно уявити, що письменник-початківець мав у своєму активі декілька готових до друку рукописів. Поготів, що всі твори у машинописі збірки «Одинокість», під якими є дати, свідчать, що написані вони були впродовж 1965–1966 років. Але побачити світ новій збірці малої прози С.Цетляка не судилося. З причин, насправді, цілком зрозумілих і сумних, якщо хоча б мінімально знати тогочасний контекст української донецької літератури. Так, у 1965-му році в Донецьку був вилучений і заборонений рукопис дебютної поетичної збірки Галини Гордасевич «Мажорна гама»¹. Чому? Абсурдність політики тогочасних керівників від літератури в наш час годі збагнути. Думаю, вони керувалися власним страхом, але не останньою чергою й лютою ненавистю до всього українського. Той факт, що 1965-го року Цетлякові вдалося дебютувати невеличкою збіркою прози гово-

¹ З інформації Юлії Москвич під час обговорення у 2006-му році на кафедрі історії української літератури і фольклористики Донецького національного університету її дисертації на здобуття наук. ступеню канд. філол. наук, присвяченої донецькій поезії другої половини ХХ століття. Молода науковця віднашла рукопис Галини Гордасевич у державному архіві м. Донецька й використала його у своїй дисертації. Стаття у Вікіпедії до сьогодні чомусь не згадує про цю ранню збірку письменниці.

рять лише про те, що йому пощастило. Позаяк, у Донецьку нищилось абсолютно все, що хоча б мінімально виходило за межі антимистецького соціалістичного реалізму та, – поготів, – якщо воно мало бодай мінімальну національну приналежність і художню своєрідність [11].

Збірка малої прози «Одинокість» представляє собою переплетений машинопис із цупкими палітурками брунато-синього кольору обсягом у 100 сторінок формату А4, без авторської пагінації. У складі збірці 27 творів. Чесно кажучи, я не одразу зрозумів, що маю робити з машинописом, який потрапив у мої руки. Першим бажанням було видрукувати збірку у літературно-мистецькому альманасі «Кальміус» (який я видавав у Донецьку впродовж 1998–2006 рр.). Утім, хотілося спочатку хоч трохи дізнатись про невідомого мені автора з далеких шістдесятих років. Із часом стало зрозуміло: доробок незаслужено забутого письменника конче необхідно повернути читачеві, супроводивши твори хоча б невеличкою розвідкою про життя і творчість автора. Із написанням такої розвідки були певні проблеми, позаяк не було верифікованого біографічного матеріалу, а відтак – і хоча б приблизного контексту. На той час не було навіть статті у Вікіпедії, хоча і її поява майже нічого не додає до нашого розуміння біографії цієї людини. Десять років тому на прохання свого давнього товариша Веніаміна Білявського я передав йому два твори С. Цетляка для публікації у антології «Порода» [12]. Відтак, вони були надруковані і привернули увагу науковців. Іван Дзюба у передмові до цього видання звернув свою увагу на твори письменника, повідомивши зокрема децицію нової цікавої інформації. Виявляється, він ще в 1950-х чув це ім'я (і не забув!), але фактично нічого про нього не знав, вважаючи, зокрема, що письменник за походженням був галичанин: «Несподіванкою для мене було зустріти в *Антології* оповідання Станіслава Цетляка (1937–1993). Річ у тім, що це прізвище знайоме мені від кінця 50-х років, коли я працював у журналі “Вітчизна”. Молодий учитель у своїх дописах з Донеччини нарікав на становище української мови, жалівся, що за неї його вважають націоналістом. Здається, мав якісь неприємності, ним нібито цікавилася КГБ. Я думав, що це хлопець із Галичини, який за направленням учителював на Донеччині в не зовсім комфортній для нього обстановці. Тепер читаю, що він якраз донеччанин, тільки навчався у Львівському університеті. І таке бувало! Виходила (1965) книжечка його оповідань. Добре, що його не забуто. Здається, в нього були якісь філологічні нотатки та переклади, але стверджувати не можу. Обидва його оповідання, подані в *Антології*, присвячені темі провінційної школи та її вчителя. У першому з них – “Евфемізми” – невеселі роздуми педагога про те, що, на його думку, реально школа, якою вона є, виховує тільки ненависть: насамперед – до вчителя, потім – до його предмета, а зрештою (і це головне) – до всього того доброго, задля плекання чого в душах дітей школа й має існувати. Друге оповідання – “Ордер” – написане в гротескному ключі, хоч і на густому побутовому тлі; герой – учитель-невдаха, закомплексований самотник, аутсайдер. На відміну від попереднього оповідання, тут проблема школи відступає перед проблемою педагога. Річ не лише в його особистих клопотах, доволі хворобливих, а й у питанні: як пов'язані (чи взаємозумовлені) якість школи і якість учителя? У кожному разі оповідання Станіслава Цетляка розширюють мотивне поле *Антології*» [2, с. 15–16]. Микола Васьків, рецен-

зуючи антологію «Порода» для журналу «Слово і Час», звернув увагу на нове ім'я і зауважив: «Стосовно Станіслава Цетляка – його новели 1960-х років справили потужне враження. З одного боку, продовження традицій новелістики В. Стефаника, Г. Косинки, Григора Тютюнника (якщо можна говорити про традиції цього сучасника презентованих) з орієнтацією на лаконічність, ємність фрази, позірну відстороненість, об'єктивізм наративного кута зору, на короткий, сконденсований, але цілісний і завершений текст. З другого – новаторство змісту, порушення тих проблем, які ввійдуть повноправно в українську “материкову” літературу лише через 20 років, у 1980-х» [13, с. 121]. Слушне спостереження рецензента, позаяк у радянській українській прозі пізньорадянської доби гротеск, як підґрунтя абсурдизму й наріжний камінь поезитики експресіонізму, – доволі рідкісне явище.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Новелістику С. Цетляка вирізняє увага до буденного життя пересічних дикуватих людей, відмова від будь-якого практичного утилітарного наміру та лобового зображення життя. За творчістю цього письменника – школа реального життя. Університет лише після праці й служби в армії, після університету праця у специфічній галузі – в середній школі, у якій уже остаточно відбувся процес русифікації, а відтак учитель української мови та літератури апіорі виглядав і почувався дикаком, навіженим, соціальним аутсайдером і маргіналом. Змістом новел С. Цетляка є щоденні драми людських непорозумінь, відчуження, самотності («одинокості»), нудьги і, як наслідок, – нудоти й вигорання. Змістові екстремі у збірці «Одинокість» зустрічаються не так часто в порівнянні з дебютною збіркою, особливо це стосується соціально-політичного аспекту, який зазвичай ретушується зі зрозумілих причин, – аби не мати проблем із політичним режимом. Відомий на сьогодні новелістичний доробок Станіслава Цетляка складають усього-на-всього 35 творів, розподілені між двома збірками, впорядкованими письменником. Хронологічно друга збірка «Одинокість» є масштабнішою не лише за кількістю творів, але і за авторським налаштуванням, баченням, диханням. І це при тому, що точка обсервації найчастіше фокусується на постаті шкільного учителя, що вказує на відчутну апокрифічність цієї збірки «Одинокість».

Література:

1. Соловей О. «Донецький текст» української літератури (до постановки проблеми). *Вісник Донецького національного університету*. Серія Б. Філологічні науки. 2010. № 1–2. С. 21–35.
2. Дзюба І. Перевідкриття Донеччини. *Порода: Антологія українських письменників Донбасу* / Упоряд. Веніаміна Білявського і Микити Григорова. Передмова Івана Дзюби. К.: Легенда, 2017. С. 6–19.
3. Цетляк С. Одинокість: Збірка новел. *ХОРС: Альманах літератури та мистецтв*. Число 1 (4). Вороновиця: Простір Літератури, 2026. С. 130–199.
4. Цетляк С. А світ такий великий: Новели. Донецьк: Донбас, 1965. 32 с.
5. Оліфіренко В. Уроки правди і добра: Джерела літератури рідного краю. Донецьк: Журнал «Донбас», 1995. Спецвипуск. 168 с.
6. Письменники Донеччини: Довідник / Упоряд. І. О. Білий, С. В. Жуковський. Донецьк: Національна Спілка письменників України; журнал «Донбас», 2005. 428 с.
7. Лісовська М. [Передмова]. Цетляк С. А світ такий великий: Новели. Донецьк: Донбас, 1965. С. 3.

8. Бойко Л. Не треба красивостей. *Літературна Україна*. 1965. 12 жовтня (№ 82). С. 3.
9. Ляхова І. Проблематика малої прози Станіслава Цетляка. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору: Наук. збірник*: Вип. 11. Донецьк: ДонНУ, 2007. С. 160–166.
10. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст.: Монографія. Львів: Науково-видавниче товариство «Академічний експрес», 1999. С. 7–37.
11. Бондарчук П. І я зійшов на грань... (Літературні спогади). *Лад: Альманах українських письменників Донбасу*. 1997. Число 3. С. 28–48.
12. Цетляк С. Евфемізми. Ордер. Порода: Антологія українських письменників Донбасу. К.: Легенда, 2017. С. 68–74.
13. Васків М. Проза Донбасу: Абсурдизм як домінанта світовідчуття [Порода: Антологія українських письменників Донбасу. Упорядкування В. Білявського і М. Григорова. Передмова І. Дзюби. Київ: Легенда, 2017. 384 с.]. *Слово і Час*. 2019. Ч. 3. С. 121–123.

Solovei O. Genre-stylistic specificity of Stanislav Tsetlyak's short prose

Summary. Stanislav Tsetlyak (1937–1993), a writer from the Donetsk region, who is practically unknown to anyone today. Despite the fact that he debuted with his first book in the fall of 1965, and even before that he was published in the press with reviews and short prose, and therefore belongs to the generation of the sixties. His name is absent from professional reference books on the history of Ukrainian literature in the Donetsk region, there is practically no reception of his work. His second collection of short stories was prepared for publication in 1966, but this did not happen, because the author fell too far out of the discourse of the official

literary prose of that time. He simply did not fit into the canons of socialist realism with his characters. Instead, the writer's individual poetics demonstrates a significant involvement in the broad poetics of expressionism, which prevailed in European and Ukrainian literature throughout the 20th century, despite the resistance of political regimes and other non-trivial factors of mainly political origin.

It so happened that the writer's second collection «Loneliness», which was supposed to become a book back in the 1960s, came to me at the end of 2000. Only this year was I lucky enough to publish it and, thus, introduce it into reader and scholarly circulation. Both collections of the writer are united by a special humanistic approach, which is not often found in late Soviet fiction. S. Tsetlyak wrote in the 1960s as if he had not heard or suspected the existence of censorship and ideological obstacles. He tried to be true to himself and his calling as a writer, who primarily prescribed the deep mechanisms of the human psyche and its reactions to stimuli from the outside world. In a certain sense, this prose can be classified as existential prose, in particular because of its tangible powerful apocryphal flavor.

Key words: short story, genre, genre specificity, style, grotesque, expressionism.

Дата першого надходження статті до
видання: 17.07.2026

Дата прийняття статті до друку після
рецензування: 19.08.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 01.10.2026